

2022-06-16

Till
Livsmedelsverket
livsmedelsverket@slv.se

Synpunkter på Livsmedelsverkets förslag till nya föreskrifter om dricksvatten, daterat 2022-05-06, dnr 2022/01733

Bakgrund till detta remissyttrande från Aktion Rädda Vättern

Aktion Rädda Vättern (ARV) har under flera år engagerat sig i frågan om PFAS i dricksvatten. Anledningen är att föreningen verkar för att försvaret inte kraftigt ska utöka användningen av Vättern som skjutfält och flygövningsområde. Tillståndsprövningar pågår och två av dessa gäller Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats. Försvarsmakten har ansökt om att femdubbla flygverksamheten invid Vätterns strand vilket bland annat kräver att dräneringen av flygplatsen renoveras och grundvattnet sänks. Därför finns också en ansökan om dispens för och tillstånd till markavvattning.

Sedan hösten 2013 har myndigheterna känt till att flygplatsen är förorenad av PFAS. Undersökningar har pågått sedan dess. I grundvattnet under en av brandövningsplatserna har mycket höga PFAS-halter uppmätts (2 500 000 ng PFAS-11 per liter varav 2 300 000 ng PFOS per liter).

De aktuella tillståndsärendena ligger för närvarande hos regeringen för avgörande. ARV, flera kommuner och ett stort antal enskilda personer har motsatt sig att tillstånd ges innan det förorenade området är sanerat. Det finns många olika källor till PFAS-föroreningarna i Vättern men Karlsborgs flygplats är en av de största punktkällorna.

På grund av föreningens arbete för att skydda dricksvattentäkten Vättern har ARV sökt kunskap om PFAS. Enligt ARV:s uppfattning måste alla åtgärder sättas in för att minska tillförseln. Det gäller givetvis alla förorenade områden som idag läcker PFAS-kemikalier till Vättern, men även kommunernas utsläpp av avloppsvatten och eventuella industriutsläpp.

Utifrån detta önskar vi lämna nedanstående synpunkter på Livsmedelsverkets förslag till nya föreskrifter om dricksvatten. Synpunkterna gäller nu enbart hanteringen av PFAS-kemikalier.

Aktion Rädda Vättern anser:

att idag tillgänglig kunskap framtvingar krav på **nolltolerans** för PFAS-4 i kommunalt dricksvatten och i bordsvatten som säljs på flaska,

att förslaget om ett gränsvärde på 4 ng/l för PFAS-4 är alldeles för högt,

att gränsvärdet för summan av PFOS, PFOA, PFNA och PFHxS måste vara < 1 ng/l,

att eftersom rapporteringsgränsen för de enskilda fyra ingående ämnena är 0,1 ng/l är ett gränsvärde på 1 ng/l för summan av PFAS-4 realistiskt och möjligt att tillämpa,

att alla som tillhandahåller dricksvatten, inklusive de som säljer vatten på flaska eller behållare, ska försäkra sig om att halten PFAS-4 underskrider 1 ng/l. Undantag kan ges för enskilda brunnar och vattenproducenter som försörjer färre än 50 personer eller levererar mindre än 10 kubikmeter per dag,

att Livsmedelsverket även ska ta fram ett realistiskt gränsvärde för PFAS-22 (direktivets "summan av PFAS" + 6:2 FTS och PFOSA).

Motivering

Livsmedelsverkets konsekvensutredning och det vetenskapliga underlaget slår fast att ett gränsvärde för PFAS-4 på 4 ng/l **inte skyddar barn**. Ett så högt värde som 4 ng/l skyddar inte heller alla kvinnor. Flera faktorer gör att Livsmedelsverkets siffror dessutom kan underskatta riskerna.

Utrymmet för PFAS i dricksvattnet bestäms i Livsmedelsverkets beräkningar av exponeringen från övriga livsmedel. Beräkningarna bygger på relativt få och delvis gamla haltdata i livsmedel. Livsmedelsverket skriver också att LOQ i dessa undersökningar var relativt hög och alla värden under kvantifieringsgränsen sattes till noll. Inga andra källor som till exempel damm och luft finns med i beräkningarna.

När Livsmedelsverket fastställde den nuvarande åtgärdsgränsen för PFAS-7 på 90 ng/l bestämdes enligt försiktighetsprincipen att alla 7 (senare 11) ämnen skulle kunna ha en liknande hälsopåverkan som PFOS. Livsmedelsverkets nuvarande förslag till gränsvärde **bortser helt från påverkan från övriga PFAS-kemikalier**. Genom att behålla gränsen 100 ng/l för PFAS 21, som bygger på kunskapsläget för ett och ett halvt decennium tillbaka, skapas inga incitament att begränsa dessa, med stor säkerhet, hälsopåverkande ämnen. Livsmedelsverkets eget vetenskapliga underlag nämner PFOSA som inte finns med i bedömningen. Samma sak gäller GenX, ersättningsämne för PFOA. Ultrakorta PFAS som PFPrS och PFHxSA tycks fortfarande gå under radarn.

Livsmedelsverket nämner i sin konsekvensanalys att flera EU-länder avser att införa nationella regler avseende PFAS som är mer långtgående än gränsvärdena i det nya dricksvattendirektivet. Bland andra nämns Nederländerna och Danmark. 2 ng/liter för PFAS-4 är den gräns Danmark införde redan förra året. Cirka hälften av alla

råvattenbrunnar i Danmark uppges överskrida gränsvärdet, men det har inte fått Miljøstyrelsen att backa.

Livsmedelsverket skulle också kunna informera om motsvarande arbete i USA som har stor erfarenhet av PFAS-föroreningar. EPA (United States Environmental Protection Agency, motsvarighet till Naturvårdsverket) har nyligen utfärdat riktvärden¹ inför det slutliga fastställandet i "National Primary Drinking Water regulation".

Riktvärdet för PFOS fastställs till 0,02 ng per liter dricksvatten.

Riktvärdet för PFOA fastställs till 0,004 ng/l.

EPA skriver:

"The most sensitive non-cancer effect based on the draft EPA analyses, decreased immunity (i.e., decreased serum antibody concentrations after vaccination) in children in a human epidemiology study, was selected as the basis for the draft RfD (toxicity value) in the PFOA and PFOS health effects draft documents (U.S. EPA, 2021a, b). /.../ EPA identified children ages 0-5 years as a sensitive life stage, based on the critical study, and selected the corresponding DWI-BW. Based on a literature search of the available information on exposure sources and routes, EPA calculated the interim HAs for PFOA and PFOS using an RSC of 0.20, meaning that 20% of the exposure – equal to the RfD – is allocated to drinking water, and the remaining 80% is attributed to all other potential exposure sources (U.S. EPA, 2022a, b; U.S. EPA, 2000)." (Sid 2-3.)

Amerikanska myndigheter utgår från att skydda barnen. Svenska myndigheter föreslår gränsvärden som skyddar män som väger över 80 kg. Så kan vi inte ha det.

Inte ens Vättern klarar rimliga kvalitetskrav

För Vättern finns idag ett juridiskt bindande gränsvärde och det är miljökvalitetsnormen för PFOS på 0,65 ng/l. Detta värde överskrids i de flesta mätningar som gjorts.

Enligt analyser gjorda under 2019-2021 varierar snitthalten PFAS-4 i Vättern mellan 2 och 4 ng/l i råvattnet.² Enstaka mätningar kan ge lägre eller högre värden. Vattenverkens rening tycks inte påverka PFAS-kemikalierna utan samma halter som går in i vattenverken går ut i dricksvattennätet. Ett gränsvärde för PFAS-4 på 4 ng/l innebär troligen att installation av

¹ Technical Fact Sheet: Drinking Water Health Advisories for Four PFAS (PFOA, PFOS, GenX chemicals, and PFBS). Citat: "The interim health advisories for PFOA and PFOS are intended to provide information to states and public water systems until the National Primary Drinking Water regulation for PFAS takes effect." <https://www.epa.gov/system/files/documents/2022-06/technical-factsheet-four-PFAS.pdf>. Läs gärna även artikeln på GWGs hemsida: <https://www.ewg.org/news-insights/news-release/2022/06/epa-toxic-forever-chemicals-levels-drinking-water-should-be-much>

² Analyser är gjorda dels av SLU i samband med undersökningen "Förekomst av organiska miljögifter i svenska ytvatten: https://pub.epsilon.slu.se/22203/1/malnes_d_et_al_210207.pdf, dels analyser utförda i ett forskningsprojekt från Örebro universitet: Supporting data - <https://www.aktionraddavattern.se/wp-content/uploads/2022/02/Maria-Bjornsdotter-Supporting-data.pdf> och artikeln <https://www.aktionraddavattern.se/wp-content/uploads/2022/02/Maria-Bjornsdotters-artikel-Mass-Balance.pdf>

reningsutrustning i vattenverk för ca 300 000 människor kommer att fördröjas. Föräldrar kommer även fortsättningsvis att behöva bereda välling till sina barn på kommunalt dricksvatten som inte är hälsosamt. Gravida och ammande kvinnor kommer att ha svårt att hålla nere PFAS-halterna i sina kroppar och kommer därmed överföra onödigt stora mängder PFAS till foster och spädbarn.

Andra åtgärder

Det vore önskvärt om Livsmedelsverket tillsammans med övriga ansvariga myndigheter på bred front tog ytterligare initiativ för att sänka belastningen från PFAS-kemikalier i miljön. Det gäller dels att sänka halterna i övriga livsmedel men också fasa ut PFAS i alla andra icke nödvändiga tillämpningar. Regelverket för att undvika miljögifter i fisk måste uppdateras.

Samma kommuner som är ansvariga dricksvattenproducenter har också ansvaret för avloppsreningsverken. Det bör bli obligatoriskt att installera PFAS-reningsutrustning i avloppsreningsverk som har dricksvattentäkter som recipient.

Arbetet med att sanera PFAS-förorenade områden måste intensifieras. Aktion Rädda Vättern noterar med gillande Livsmedelsverkets senaste yttrande när det gäller planerna på att dränera Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats:

”Livsmedelsverket lämnar följande yttrande till remissen om anmälan om utbyte av bankantsdränering vid Karlsborgs flygplats.

Livsmedelsverket anser att PFAS-utsläppen från Karlsborgs flygplats behöver reduceras för att minska risken för att beredning behövs vid produktion av dricksvatten för att sänka PFAS-halterna från det aktuella området. Från 2023 inför Livsmedelsverket nya föreskrifter som omfattar gränsvärden för PFAS i dricksvatten (minst 20 olika PFASämnen) och nuvarande rekommenderade åtgärdsgräns för PFAS 11 kommer då inte längre att vara tillämpbar. Det är angeläget att PFAS-utsläppet till grund- och ytvatten minskas för att dricksvattenproducenterna, och därmed VA-kollektivet, inte ska behöva stå för kostnaderna av PFAS-utsläppen från flygplatsen.” (Citerat ur mejl till Försvarsinspektören för hälsa och miljö, FIHM, från Avdelningen Säkra Livsmedel, Livsmedelsverket, daterat 18 februari 2022 07:40.)

Det internationella arbetet för att få till globala förbud mot hela ämnesgruppen PFAS är på sikt avgörande för att kunna sänka halterna i miljön. Idag regnar det ner ohälsosamt höga halter.

Enligt uppdrag

Elisabeth Lennartsson
Ordförande Aktion Rädda Vättern

Christer Haagman
Juridisk talesperson Aktion Rädda Vättern